

BİR YAYGIN EĞİTİM KURUMU OLARAK ÇANKIRI YÂRÂN ÖRGÜTÜ*

Prof. Dr. Mahmut TEZCAN

GİRİŞ

Türk millî kültürü son derece zengin ve çeşitlidir. Fakat bugün toplumsal değişme sürecinde bazı özellikleri kaybolup gitmektedir. Konumuz olan Çankırı Yârânı da millî kültürümüzün en özgün bir kesitidir. Gelecekte olarak Orta Asya kökenli olup, İslâmiyetin kabulü ile ve bunların Anadolu'daki devamı olan Ahiliğin bir parçası olarak günümüze değin uygulanagelmıştır. Yârân, eğlence, dinlenme, yardımlaşma, eğitim, toplumsal dayanışma, güzel sanatlar, musiki, edebiyat gibi yönleriyle gerçek bir kültür karmaşığıdır. Bu yönleriyle çok boyutlu bir niteliğe sahiptir. Bu yazımızda konunun çeşitli boyutlarına değinilecektir.

Yöntem

Araştırmanın yöntemi, "Alan Araştırması" ile "Literatür İncelemesi"ne dayalıdır.

Alan araştırmasında Çankırı'ya ve Eldivan ilçesine çeşitli zamanlarda gidilerek "Katılarak Gözlem" tekniğı uygulanmıştır. İkinci teknik olarak "Kaynak Kişiler"le görüşmeler yapılmıştır. Araştırmacı Eldivan ilçesinde yapılan bir sohbete bizzat katılmış, yapılan uygulama ve ilişkileri gözlemiştir. Açıklamalarımız, temel olarak Çankırı merkezine aittir. Fakat Eldivan ilçesindeki farklılıklar ayrıca belirtilmiştir.

Kaynak taramasında ise, bu konudaki literatür incelenmiştir. Her ne kadar bu konuda kültürel antropolojik ve sosyolojik araştırmalar mevcut olmamakla birlikte, yine de birkaç kaynak gözden geçirilmiştir.

* Ank. Üni. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi. 31 Mayıs 2 Haziran 1990 tarihlerinde Türk Sosyal Bilimler Derneğı ve ODTÜ Sosyoloji Bölümünün ortaklaşa düzenlediğı 2. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'ne sunulan bildiridir.

Kuramsal Çerçeve

Çankırı'da kentleşme hızı, il merkezinde ve ilçelerde oldukça yavaştır. Geçim, genellikle tarıma dayalıdır. Eldivan ilçesi tamamen tarımsal üretime dayalı bir yöredir. İlçe ve köyler tamamen Türk gelenek ve göreneklerini sürdürmektedir. Eldivan, dışarıya fazla açılmamış, kapalı bir görünümündedir. Toplumsal değişmeye fazla uğramayan Çankırı, bu nedenle tüm geleneklerini korumaktadır. Özellikle Eldivan'da Yârenlik bir gönüllü kuruluş olarak çeşitli işlevlere sahiptir. Kendine özgü olarak örgütlenmiş, üyelerinin kendi dilekleriyle katıldığı nisbeten sürekli bir topluluktur (1). Yârende birincil grup (Yüzyüze) ilişkileri egemendir. Giderici (yalnızca kendi zevkleri için giriştikleri) faaliyetlerle, Yardımcı (Daha yüksek bir amaca ulaşmak üzere, örneğin geleneklerin sürdürülmesi için giriştikleri) faaliyetleri yerine getirirler. Ortak çıkarlar, ilgi birliği ve ortak tutumlar gönüllü kuruluşların temel özelliğidir (2). Katılanlarda zevk uyandırması, onları toplumsallaştırması, inançları pekiştirmesi gibi temel işlevleri söz konusudur (3). Yârân da aynı nitekte işlevlere sahiptir.

Yârânın Tarihsel Gelişimi

Yârân sohbetlerinin temeli, 13. yüzyılda Anadolu'da görülen Âhilik kurumuna dayanır. Âhilik örgütü, 13. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına değin Anadolu'da esnaf ve sanatkârlar birliğinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Âhilik kent, kaza ve köylerde esnaf, sanatkâr kuruluşlarının eleman yetiştirme, işlevişi ve denetimlerini düzenleyen kurumdur (4).

Bu örgütün kökeni hakkında değişik görüşler vardır. Batılı orientalistler, Âhiliği doğuda, Araplar arasında gelişmiş Fütüvvet Örgütüne dayamakla birlikte, yine de, Âhiliğin Anadolu Türklerine özgü toplumsal ve manevî bir kuruluş olduğunu kabul etmektedirler (5). Yâni fütüvvetçilik Âhilikten önce ortaya çıkmıştır. Fakat fütüvvetçilik, daha çok kişisel erdemlere ve askerî niteliklere önem verdiği halde, Âhilik ilk sıralarda yâni 13. yüzyılda genç Âhileri yetiştirmek için gündüzleri çalışan esnaf kuruluşlarının işlevlerini geceleri "Sohbet Toplantıları" biçiminde sürdürmekte idi. Yâni, gündüzleri esnaf örgütü ile meslekî beceriler kazan-

1 Lundberg, G. Schrag, C.: Larsen, O.: Sociology, s. 303, U.S.A. 1963.

2 Atauz, Sevil. "Gönüllü Örgütlere İlişkin Yaklaşım ve Kuramlara Eleştirel Bir Bakış." Amme İdaresi Dergisi, Cilt 21, Sayı 2, 1988.

3 Atauz, Sevil: a.g. yazı.

4 Çağatay, Neşet: Bir Türk Kurumu Olan Âhilik. s. 3

5 Çağatay, Neşet: Bir Türk Kurumu Olan Âhilik. s. 3.

dırılan gençlere, geceleri de sohbet toplantıları ile manevî değerler, Ahilik, eğitim, vatandaşlık bilgileri verilerek onların yaşam ve hareketleri denetim altında tutulmuş olmakta idi. Çünkü Âhilik, gençlerin tüm yaşamları bakımından sorumlu idi.

Âhilik de 13. yüzyılda görülmüştür. Âhiliğin başlangıcında fütüvvet örgütü kökenli özellikleri egemen iken, sonraları millî özellik almaya başlamıştır. Âhiliğin ahlâk kuralları, daha önceden bütün İslâm ülkelerinde bilinen ve beğenilen "Fütüvvetname"lerden alındı. Bu fütüvvetnameler, iyi ve mükemmel insan olma kurallarını kapsayan eserlerdi (6). Âhi sözcüğü, iki anlama gelir. Birincisi, Arapça'da "Kardeşim" anlamına gelir. Diğeri, Türkçe'de cömert, eli açık, yiğit anlamına gelen "Aki" sözcüğünden gelmektedir (7). Yârân, Âhiliğin bir uzantısı olarak kardeşlik fikrini eyleme dönüştürmüştür.

Âhiliğin Türklere özgü olduğu hakkında başka bir araştırmada da şu sonuca varılıyor: (8) "Selçuklu ve Osmanlı dönemi Anadolu'sunda tarım dışı üretim alanını organizasyon içine alan bu birliklerin, ne Batı Ortaçağında görülen "Corporation"ların, ne de Arap dünyasındaki Fütüvvet Birliklerinin devamı olmadığı sonucuna varıyoruz".

Yârân Örgütü

Yâren ve Yârân kelimeleri birbirinden farklıdır. Yâren, tekildir ve arkadaş, yakın anlamına gelir. Yârân ise, çoğuldur ve dostlar, arkadaşlar anlamına gelir. Yâren deyince Yârânın bir üyesini ifade ediyoruz. Yârân ise örgütün tüm üyelerini ifade eder.

Yârenlik örgütü, ahiliğe bağlıdır. Âhiliğin bir yan örgütüdür. Orta Asya Türk kültürünün göçler yoluyla Anadolu'ya gelmiş bir uzantısı olarak kabul edilmektedir (9). Bununla birlikte yârânı ihtiyaçlardan doğan bir serbest zaman faaliyeti ve geçmiş zamanlarda köylere baskın yapan eşkiya çetelerinden korunmak için oluşturulan birlikler olarak niteleyen görüşler de vardır (10).

Yârânın Kuruluşu, Organları ve İşleyişi

Yârânın kuruluşu, önceden bir girişimle olur. Her Sonbahar mevsimi başlarında Çankırı mahallé ve köylerinde yedi sekiz kişiden oluşan

6 Çağatay, Neşet: Bir Türk Kurumu Olan Âhilik. s. V.

7 Çağatay, Neşet: Bir Türk Kurumu Olan Âhilik. s. III

8 Güllülü, Sabahattin: Ahi Birlikleri, s. 177.

9 Er, Tülay: Simav ve Yöresi Yâren Teşkilâtı.

10 Er, Tülay: A.g.e., s. 7.

yaşlılar grubu, aynı yaştaki kişiler toplanırlar. Toplanma yerleri, köylerde köy odaları, merkez mahallelerde ise yârân evleridir. Toplantıda sözü geçen kişilerden birisi, “Bu yıl ocak yakalım” ya da “Bu yıl yâren yiye- lim”, “Bu yıl sohbet yapalım” der ve kabul edildiğinde o günkü toplantıda yâren üyeleri seçilir (11). Büyük Başağa, Küçük Başağa bu toplantıda seçilir. Tabi daha önceden bunların seçimi kararlaştırılır ve rızaları alınır.

Yâren sayısının ne olması gerektiği köy ve mahallelere göre değişmektedir. Fakat genellikle kabul edilen ve ideal sayı 24 dür. Esasen 24 sayısı. Oğuz Türklerinin 24 boyunu ifade etmektedir. Bu sayı genellikle 30’a çıkmakla birlikte, köylerde 30-50 arasında değişmektedir. Eldivan (Eski adıyla Dümelli) kazasında o mahallede ne kadar kişi varsa hepsi katılmaktadır. Kuşkusuz, katılmak isteyenler katılmaktadırlar. Bu husus bir değişme olarak görülmektedir. Eldivan’da yedi mahalle mevcut olup, hepsinde de hemen her yıl ocak yakılmaktadır. Aslında Yârân’a herkes alınmaz. Eş dost tercih edilir. Özellikle Çankırı içinde böyledir. Bir seçime tabi tutulurlar. Seçimde ahlâkî ve karakter özelliklerine dikkat edilir. Çankırı İl Merkezinde akraba olan kişiler tercih edilmektedir.

Yârenin “Erfane” isimli ilk toplantısında bütün yıl boyunca yapılacak işler ve yenecek yemeklerin bir ön konuşması yapılır. “Çavuş” ve “Çalgıcı tutma da kararlaştırılır.

Eldivan’da ilk toplantıda seçimler yapıldıktan sonra seçilen iki Başağa, ortaklaşa bir koç kesip yârâna ziyafet vermektedirler.

Yârân organları, Büyük Başağa, Küçük Başağa, Yârân üyeleri, çavuş, ve çalgıcılardan oluşur. Bu organların herbirinin ayrı ayrı görevleri vardır (12). Mecliste sınıf yoktur. Hiyerarşide sadece yaş sırası esas alınmaktadır.

A- Çavuş

Çavuşun pekçok görevleri vardır. Bu bakımdan becerikli genç, açık-göz, işini bilen, deneyimli kişilerin çavuş olarak seçilmesine dikkat edilir. Çavuşun görevleri, Yârân’ın düzenlenmesi, davet, yemek, kahve, çay, sigara ihtiyaçlarını tesbit etmek ve oyunlarda tura vurmak (kalın halatla yârene gerektiğinde vurmak) gibi işleri yapar. Küçük Başağanın yardımcısıdır. Yârenlerin günlük işleriyle de uğraşır.

11 Üçok, Hacışeyhoğlu: Çankırı’da Âhlikten Kalıma Esnaf ve Sohbet Teşkilâtı.

12 Üçok, Hacışeyhoğlu: A.g.e.

B- Büyük Başağa

Yâren için iki Başağa (Yâren Başı) seçilir. Birincisi Büyük Başağa, diğeri Küçük Başağa'dır. Büyük Başağa Yâren'in en yaşlı kişisidir. Önceden birkaç Yâren yemiş, deneyimli kişidir. Görmüş, geçirmiş, çevrede saygınlığı olan, dürüst bir kişi olmalıdır. Özellikle yöneticilik yeteneği olan, disiplini sağlayabilen, ciddi kişilerdir. Eldivan'da Başağanın bu nitelikte olmasına çok dikkat edilir.

C- Küçük Başağa

İkinci Başağa olan Küçük Başağa da yine aynı niteliklere sahip olmalıdır. Fakat Büyük Başağaya oranla daha gençtir. Yârânda ikinci âmir durumundadır. Yârân mahkemesinde hâkim statüsündedir.

Küçük Başağa, yaş ve konum yönünden Büyük Başağa'dan küçüktür. Yârânın bütün organizasyon işleri ona aittir.

Yârân onun tarafından yönetilir. Daha aktiftir. Oynanan oyunlar ve bütün ocak işlerini bilir. Bu konularda deneyim sahibidir.

Kurulan Yâren mahkemesinde savcı rolündedir.

Eldivan'da Küçük Başağa gecesi toplantının başında yapıyor. Büyük Başağanınki son gecedir.

D- Yârenler

Yârândaki üyelere yâren denir. Eskiden iki kişi bir ocak yakarlardı (Sohbet düzenleme) Bugün ekonomik koşulların ağırlaşması nedeniyle ocak yakanların sayısı artırılmıştır. Örneğin Eldivan'da dört kişi, beş kişi, hatta yedi kişi bir ocak yakmaktadır.

Kuruluşa giren her kişiye "Yâren" denildiğini belirtmiştik. Yârân üç ayrı kısımdan oluşur (13).

1. Gençler (18-20 yaşındaki gençler) -
2. Orta yaşlılar (30-35-40 yaşındakiler)
3. Yaşlılar (Bunların sayısı daha azdır. 5-6 kişiyi geçmez).

Yaşlılar, gençlerin serkeşliğine meydan vermezler. Aynı zamanda örgütün danışmanı durumundadırlar. Bugün Çankırı merkezinde yaşlı sayısı azalmıştır. Eldivan'da yaşlılar çok sayıdadır. Bunlar, Başağaların

aşırı otoriter davranışlarını frenleyerek gençlerin tahammülünü aşan otoriter davranışlarını sınırlarlar.

Yaşlılar Başağaların yanında, gençler ise en aşağıda otururlar.

Sohbet Odaları, Düzenlenmesi ve Yârân Giyimi

Çankırı köylerinde “Köy Odaları”, sohbet yeri olarak kullanılmaktadır. Kent merkezinde özel olarak inşa edilmiş “Yârân Evleri” ya da “Sohbet Odaları” vardır. Yârân sohbetleri, eski ev mimarisini etkileyerek sohbet geleneklerine uygun odaların yapılmasını gerektirmiştir (14). Sohbet ihtiyacına göre belirli bölümler oluşturulmuştur. Medhal, şerbeslik, Ocak, Sedir, Şahniçi (Çalgıcıların yeri) ve Meydan gibi bölümler vardır.

Eldivan’da köy odaları, sohbet odası olarak kullanılmaktadır. İki katlıdır. Alt katta yaşlılar oturur. Üst katta sohbet toplantısı gerçekleşir. Kademeli sedirlerle yapılan sohbette çok kişi almabilir. Yan tarafa çay ocağı ve alt katta mutfak vardır. Bugün Eldivan’ın her mahallesinde 7 adet bir “Yârân Odası” (Köy Odası) var.

Merkezdeki evlerin tavanları, kapıları özenle işlenmiştir. Bunları Türk süsleme sanatlarının en güzel örnekleridir (15).

Odanın duvarları halılarla süslenir. Ayrıca, bindallı, bohça yağlıklar asılır. Evin içi ve dışı ışıklandırılır. Büyük Başağa gecesinde döşeme daha görkemli yapılıdır. Yine Başağa’nın gecesinde yemekler daha güzel ve çeşitlidir.

Yârenler eskiden tespit edilen biçimde giyinirlerdi. Elbiselerin tek tip olmasına dikkat edilirdi. Bugün de tek tip elbise giyiliyor. Lacivert elbise, beyaz gömlek ya da siyah elbise gibi. Eskiden millî kıyafetlerle sohbete gelinirdi. Bugün de Başağa gecesinde millî kıyafetler giyiliyor (Kırmızı gömlek, başa bağlanan ipekli poşu, zıvga, cepken vs.).

Eldivan’da özel bir giyim biçimi yok. Herkes temiz ve günlük giysileriyle gelmektedirler (16).

Sohbetlerde Uygulanan Yârân Gelenekleri

Disiplin, eğlence ve hoşgörünün birlikte yer aldığı sohbetler, yârân üyelerince de benimsenmiş, sevilmiş ve günümüze kadar gelmiştir.

14 Numan, İbrahim: Çankırı’da Yârân Sohbetleri ve Sohbet Odaları, Vakıflar Dergisi, Cilt 13.

15 Numan, İbrahim: A.g. yazı.

16 Tezcan, Mahmut: Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri, s. 13.

Yârân üyelerinin odaya girişleri belirli bir selâmlaşma ile gerçekleşir. Bundan sonra, Başağının oturuş biçimine göre, diğer yârân üyeleri oturuşlarını düzenlerler ve müzik çalmaya başlar. Daha sonra çavuş, üyelere kahve ikram eder. Kahve ikramı ve içilişi de belirli kurallara göre yapılır. Kahveler içildikten sonra yine müziğe geçilir. Yârenler türküler söylerler. Bir saat kadar mahallî türküler söylenir. Bugün Eldivan ve köylerde kahvenin yerini çay almıştı.

Yârân'a konukların katılması da bir gelenektir. Yârânı izlemek isteyen konuklar sohbetlere katılabilirler. Bugün sayıları sınırlı değildir. Ocak sahibi istediği kadar davet edebilir.

Konuklar, kahve konukları ve yemek konukları olarak ikiye ayrılır. Kahve konukları, bir süre oturup müzik dinleyip lahvelerini içtikten sonra giderler. Yemek konukları ise yârân yemeğine katılırlar. Gece yarısından sonra konuk kabul edilmez.

Yemekler akşamdan pişirilir, sabaha yakın yenir. Yemeği alt katta öğün ocak yakanların eşleri hazırlarlar. Yemeklerin hazırlanmasına büyük bir özen gösterilir. Yemekler geleneksel usulde yenir. Sohbet yemekleri, yörenin en güzel yiyeceklerinden oluşur. Başağaların gecelerinde yemek türleri farklıdır.

Yemekten sonra kahve ya da çay içilip, hazmı kolaylaştırıcı oyunlar oynandıktan sonra "Arap Verme Töreni"ne geçilir. Yârenler dağılmadan önce, gelecek hafta ocağı yakacak yârenlere "Arap" adı verilir. Arap, yârân sohbetinde zilli maşa ve tef'e verilen isimdir. Zilli maşa ve tef, ocağı kim yakıyorsa ona gider ve onda bir hafta kalır. Bu veriş de belli bir tören biçiminde olur. Özel bir türkü ile verilir (17).

Sohbetin belirli bir disiplini vardır. Herkes bu disipline uyar. Saygı ve sevgi gibi ilkeler disiplinin esasıdır. Kimsenin neşesinin bozulmamasına dikkat edilir.

Sohbetlerin en önemli sayılan bir bölümü oyunlardır. Kış gecelerinde hoşça vakit geçirme, oyunlar yoluyla gerçekleşir. Bu bakımdan yârân meclisini çekici duruma getiren yönlerin en önemlisi, oyunlardır. Hatta bu nedenle yârân sohbetleri, eğlence ve oyun kurumu olarak da nitelendirilmiştir. Yârân oyunları, geleneksel özelliklerini korumuş, yıllardan beri tekrarlanan, oynanan geleneksel oyunlar hâlâ meclislerde yer almaktadır.

Yârânda çok çeşitli oyunlar vardır (18). Bunları "Halk Oyunları" ve "Eğlence Oyunları" olarak iki gruba ayırabiliriz. İkinci gruptakiler,

17 Tezcan, Mahmut: A.g.e., s. 21.

18 Kıymaz, Ahmet: Folklor ve Halk Edebiyatı Yönüyle Sosyal Teşkilat Yâren.

beceri, çabukluk ve zekâya yer veren oyunlardır. Tura oyunu, şildir şip, yüksük oyunu, samut oyunu gibi. Yelpük ismi verilen oyunlar saz eşliğinde ahenge önem verilerek oynanır.

Sohbet meclislerinde sohbet sırasında bir yârândan diğerine gidişler gelişler de gelenekler arasındadır. Böylece birbirlerine konuk olarak da yârânlar yarışabilmektedirler. Müzik ve oyun yönünden yarışlar yapılır. Çalmıp söylenir. Yârenler de gazel, divan, kalenderi, koşma, kerem, kesik kerem vs. okurlar.

Yârınca bir kahveye gitmek de gelenekler arasındadır. Sohbet dışı günlerde ve gecelerde yârenlerin hepsi aynı kahveye giderler. Kahveler içilir, sohbet edilir. Saz çalan varsa orada bir fasıl yapılır.

Yâren yasaları, yâren mahkeme ve cezaları geleneksel hukukumuzun güzel bir örneğini oluşturur (19). Halkın geleneksel olarak yaşattıkları ve uyguladıkları bu hukuk kuralları ile yârânda düzen sağlanmaktadır. Böylece yârân üyeleri kendi kendilerini sınırlamış olmaktadır. Yâni, yârâna ilişkin kurallar, bir toplumsal denetim aracı olmaktadır. Yârân meclisinde uyumu bozan, istenmeyen, kuralları çiğneyen davranışlar cezalandırılarak düzen sürdürülmüş olur. Yârâna ilişkin hukuk kuralları, kuşkusuz tarihî koşullardan kaynaklanmaktadır. Eski Türk töresi ve geleneklerimiz, yârân hukukunun kaynağını oluşturur (20).

Yârânın sadece bir eğlence kurumu olmadığını bir göstergesi de kuşkusuz yârân mahkemesidir. Sohbette uyum, düzen, disiplin en önemli amaçlardır. İşte bu değerlerin korunması için bunları ihlâl edenleri cezalandırmak gerekir. Her insan grubunda normlardan sapmalar doğal bir durumdur. Esasen bu husus grup dinamizminin de bir gereğidir. Böylece normlardan sapan yârenler de olmaktadır. Bunların cezalandırılması gerekir. Fakat bu cezalandırma işlemi de gelişigüzel olmaz. Bunu bir sisteme, bir usule göre yapmak gerekir. İşte yârân sohbetleri kendi içlerinde bu tür durumlarda mahkeme kurulmasını, suçluların yargılanmasını öngörür. Adap ve erkâna uymayan yârenler sorguya çekilir, cezası verilir. Mahkemede Başağa "Hakim", Küçük Başağa "Savcı", yârenler ise "Jüri" olarak görev yaparlar.

Büyük Başağa, "Yollumuz, yolsuzumuz var mı?" diye sorar. Eğer o hafta suç işlemiş kimse yoksa, sesi güzel olan bir yâren Kur'an okur. Geçen bir hafta içinde suçlu durumları görülmüş, sarhoşluk, sohbetin

19 Tezcan, Mahmut: Ülkemizde Geleneksel Halk Hukuku Uygulamaları", Türk Folkloru Araştırmaları, 1985/2.

20 Üçok, Hacışeyhoğlu, A.g.e.

başlama saatinden sonra gelme, dışarda yârenlere selâm vermeme, kavga etme, sarkıntılık, kumar, sır saklama, başka bir yârân sohbetine gitme, yâren hakkında dışarda ileri geri konuşma, küfür etme, yemeklerin fena yapılmasındaki dikkatsizlikler, hakaret etme gibi suçları olan yâren varsa cezalandırılır (21). Cezalar, yârenin suçunun şiddetine göre değişir (22). Genellikle, yârenleri traş ettirmek, tüm yârânı hamama götürmek, hamamda yağlı (Pide) ısmarlamak, ziyafet vermek, çay ısmarlamak, ayakkabı boyatmak, helva yaptırmak, çalgı getirtmek, hindi dolması ziyafeti vermek, Ankara'ya yârânı götürüp gezdirmek gibi cezalar verilir. Bunlar maddî külfeti fazla olan ağır cezalardır. Yârân meclislerinin en ağır cezası yârândan kovulmadır. Kovulma cezası o yârân için büyük bir cezadır.

Yârânın Çevredeki İşlevleri

Yârenlik, toplumda önemli toplumsal işlevleri olan bir kuruluştur. Gerçi bu roller bugün azalmıştır. Fakat yine de bu geleneğin sürdürüldüğü Eldivan gibi kapalı, geleneksel yörelerde kurumun toplumsal işlevleri önem kazanmaktadır. Yârânın eski işlevi, toplumsal adalet, yardımseverlik gibi değerleri korumak biçiminde idi. Eğlence işlevi ise sadece bir araçtı. Bu durum, toplumsal değişme sürecinde değişikliğe uğrayarak, eğlence işlevi birinci plâna geçmiştir. Diğer toplumsal işlevleri ise, ikinci derecede yerine getirilmektedir. Günümüzde radyo, TV., basın yayın organları kuşkusuz yârânı etkilemiş, hatta kuralların değişmesine yol açmıştır. Eski yârân sohbetlerindeki âdâp ve erkân artık yoktur. Daha doğrusu, kurallar yumuşatılmıştır (23).

A- Sohbetin Eğitici İşlevleri

Yârân örgütü, aslında bir eğitim kurumu gibidir. Eskiden burası adeta bir okul niteliğinde imiş. Babalar çocuklarının sohbetlere katılmasını hararetle istemekte idiler. Bu durum özellikle Eldivan'da kısmen bugün de böyledir. Eldivan'da katıldığımız sohbette yanlarında çocukları ile gelen pek çok babalar gördük. Askerlik yapmamış kimse nasil toplumumuzda olgun insan sayılmazsa, Çankırı'da yârâna katılmamış kimseler de olgun sayılmamakta idiler. Bu bakımdan Çankırı'da söylenen şu söz yârânın önemini belirtmektedir.

Kız anadan öğrenir sofrâ düzmeyi
Oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi

21 Tezcan, Mahmut: Çankırı Yârân Sohbetleri. s. 31.

22 Tezcan, Mahmut: A.g.e., s. 31.

23 Tezcan, Mahmut: A.g.e., s. 48 v.d.

Sohbetler gençlik için bir doğal eğitim kurumu olmaktadır. Kültürümüzü, büyüğe saygıyı, dürüstlüğü, dikkatli, enerjik olmayı, sorumluluk duygusuna sahip olmayı, başkalarının haklarına saygılı olmayı, geleneklerimizi, konukseverliği, Türk eğlence kültürünü genç, geniş ölçüde burada öğrenmektedir. Kurallara uyararak sorumlulukları yerine getirmeyi, sorumluluk yüklenmeyi, rol almaya, sabırlı olmayı, samimiyeti, ahlâklı bir kişiliği sohbetlerde geliştirmektedir. Millî Eğitim, görgü kuralları ve zerafet, sohbetlerde öğrenilir. Böylece genç, çok yönlü yetişerek yaşamı orada öğrenir. Yârenlerden birisine kız verecek aileler o gencin ahlâkî durumundan emindirler. Bu bakımdan kızlarını tereddütsüz olarak memnuniyetle verirler. Böylece yârâna katılan genç saygınlık kazanmaktadır.

B- *Mevcut Kültürün Korunması*

Genç, çevresindeki mevcut kültürü öğrenerek onu korumaya çalışır. Halk oyunlarını, halk edebiyatını, halk musikisini, görgü kurallarını öğrenen genç, kuşkusuz bunları korumak, sürdürmek eğilimindedir.

C- *Normların İhlâlini Önlemek*

Yârenler birbirlerini sürekli olarak denetlemektedirler. Böylece normların ihlâli önlenmiş olmaktadır. Kötü alışkanlıkların cezalandırılması yoluyla grup denetimi sağlamakta ve üyeler toplulukta mevcut normlara göre hareket etmekte, onlara bağlanmakta ve sürdürmektedir. Örneğin, evli olanlara eşlerini, çocuklarını ihmal etmeme, onlara iyi bakmaları sürekli telkin edilir. Öğütleri dinlemeyenler cezalandırılır.

D- *Yârenlerin Çevre Kalkınmasındaki İşlevleri*

Yârenlerin buldukları köy ve ilçelerin imar edilmesinde geçmişte olduğu gibi bugün de etkileri olmaktadır.

Köy kuyularının temizlenmesinde, camiye su getirme, cami yapımı ve onarımı, ilkokul inşası, köy çeşmelerinin yapılması, toprak kaymasını önlemek için çalışmaların yapılması, yoksul ve kimsesizlere yardım edilmesi, (Eldivanda evlerden yiyecek toplanıp muhtaç olanlara kışlık yiyecek yardımı yapılıyor) gibi konularda yârân, toplu olarak çevreye hizmet vermektedir.

E- *Dayanışmanın Gerçekleşmesi*

Çevre halkı bu işlevi, iyi ve kötü günde beraberlik olarak algılamaktadır. Böylece çevre halkı bu kuruma üye olarak, buldukları top-

lulukta güven içinde olmaktadır. İyi durumlarında, kötü durumlarında kendilerine yardımcı olan böyle bir kurumla insanlar birbirlerine bağlanmakta ve dayanışmaları sağlanmaktadır. Ayrıca yalnızlıktan kurtulmaktadırlar ve bir grubun üyesi olmakla psikolojik bir rahatlama duymaktadırlar.

F- Yârân'ın Yardımlaşma İşlevi

Yârân üyeleri arasında yardımlaşma, kurumun en önemli işlevlerindedir.

a) Maddî Yardım

Yârenler, köy ve kasabalarında, mahallelerinde oturan dul ve yetimlere, kocası askerde olan ya da kimsesi olmayan kadınlara maddî yardımda bulunurlar. Onların kışlık odunlarını alır, yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılarlar.

b) Hizmet Yardımı

Kimstesizlerin evleri yıkılmış ya da yok ise, yârenler toplu halde ev inşa ederler. Evleri harap ise onarırılar. Tarlaları sürülür, ekinleri biçilir.

Yârâna girmiş esnaf, hiçbir zaman iflas etmez. Bu durumda olan esnafa yardım edilerek iflastan kurtarılır.

Hasta olan komşulara topluca ziyarete gidilir. Hastanın ihtiyaçları sağlanır.

c) Yârân Gelirleri

Eldivan'da yârânın gelirleri şöyledir (24).

1) Yârenlerin işledikleri suçlardan dolayı ceza olarak ödedikleri paralar, Özellikle Eldivan'da para cezası da verilmektedir.

2) Düğün sahibinden alınan para (Yoksul olanlardan alınmaz).

3) "Takı"ların satışından elde edilen para yârâna kalır. Düğünlerde kız tarafı ve erkek tarafı yârân uşağına hediye olarak 4-5 metre kumaş takarlar. Buna "Takı" denir. Divit, pazen vs. gibi şeyler. Bunlar yârân odasında ihale usulü ile satışa çıkarılır.

d) Zır-zop Parası

Düğünlerde gençlerin düğün sahiplerinden aldıkları paralar. Eldivan'da Zır-zop parası üç yıl önce 50.000 TL idi. Bu para damattan alınır. Kız eğer Çankırı'ya veya başka bir köy ya da ilçeye giderse almıyor.

Bu paraların sarf yerleri:

- . Çalgıcı parası olarak,
- . Kimsesiz kadınların evlerinin onarımında,
- . Askere giden gence harçlık olarak verilir,
- . Düğünlerde hediye alma ve çeşitli giderlere katılma amacıyla,
- . Yârân Üyelerinin çocuklarının doğum ve sünnetlerinde hediye almır.

c) Evlilik Durumunda

Yârenlerden birinin ya da onun yakın akrabasının evlendiği sırada düğünün bütün hizmetlerini yârenler karşılar. Özellikle Eldivan'da böyledir.

Çankırı'da yârândan birisi evleniyorsa "Baş Donanma" gecesinin canlılığı, güveyi gezdirmesi yârâna aittir. Baş donanma gecesinde hizmet etmek ve damadı eğlendirmek yine yârâna aittir. Baş donama gecesini, sabaha kadar yârân ayrılmaz, ertesi gün hamamda yine birlikte eğlenirler. Hamamdan sonra da güveyi ile beraber gezerler. Gerdeğe kadar ayrılmazlar.

f) Düğün Hediyesi

Düğün zamanı, yârân ağalarından para toplanarak evlenenlere çeşitli hediyeler almır. Güveyi, yârâna akşam yemeği verir, zıfaf gecesinin ertesi günü Başağalara bir kat çamaşır (Gömlek, don, telli mendil), yârâna ve çavuşa da birer telli mendil hediye eder. Ayrıca iki tepsi de baklava gönderir.

Eldivan'da yârânın çevredeki en önemli rolü, kuşkusuz, düğünlerdeki katkısıdır. Düğünler adeta bir yârân gecesini niteliğindedir. Bu bakımdan yârân sohbetleri, sadece kış ayına özgü olmayıp bütün bir yıl düğünler aracılığı ile tekrar canlılık kazanmaktadır. Yârân gecesinin hemen hemen aynısı düğünlerde canlandırılır.

Eldivan'da bir de "Seymenlik" geleneği vardır. Seymenler yârân üyeleridirler. Başlıca rolleri, düğünlerde davul zurna eşliğinde gelini tören şeklinde oğlan evine getirmektir. Kendilerine özgü giyimleri vardır. Omuzlarında renkli örtü şeklinde giysiler bulunur. Gelin alayında önde seymenler, ortada gelin ve arka sırada yaşlılar bulunur. Gelinin getirilmesinde bütün sorumluluk seymene aittir. Gelin, seymenlerle oğlan evine güvenlik içinde gelir. Eskiden gelini kaçırma girişimleri yaygındır. Gerek düşmanlıklar nedeniyle, gerekse kızın eski isteklisi ya da

yavuklusu gelin giderken onu kaçırmış. Şimdi seymenlerin varlığı ile kimse böyle bir girişime yanaşamamaktadır. Eskiden seymenler kılıç imiş. Bugün kılıçlar kalkmıştır.

Yâren, düğüne gitmezse ceza alır. Başağann belirttiği saatlerde her yâren, orada bulunmak zorundadır. İzinsiz olarak düğün yerinden ayrılmaz.

g) Sır Saklama

Her yâren, yârân meclisinde olan biten şeylerden dışarıya sır vermemek zorunluluğundadır. Yârânda konuşulanlar, ceza alanlar, yemekler, yârân evi hakkında hiçbir şey meclis dışında söylenmez, eleştirilmez. Yârenler bu konularda hanımlarına bile birşey söylemezler. Böylece sır saklamak, herşeyin başkalarına söylenmemesi gerektiği gibi bir alışkanlık geliştirilmiş olmaktadır.

h) Askerî Disipline Uyum

Çankırı ve Eldivan'da askere giden gençler askerliklerinde hiç güçlük çekmemektedirler. Çünkü meclislerde disipline alışmış, disipline uyum sağlamış gençler oldukça deneyim kazandıkları için güç şartlara kolayca uymaktadırlar. Eldivan'daki seymenlik, tamamen askerî özellikleri korumaktadır. Yürüyüşler, komutlar, çabşma disiplini, ciddilik gibi hususlar askerî niteliktedir. Ceza alanların güç doğa koşullarında cezalarını çekmeleri yine askerî disipline uyum sağlayan fırsatlardır. Her zaman her yerde askerî bir düzenle hareket edilmesi, büyüklere saygı, herkesin birbirini sevmesi, yeniçeri gelenekleri arasında idi.

1) Estetik Zevkleri Geliştirme

Sohbetlere güzel ve temiz, süslü millî kıyafetlerle gitmek ve yârâ n odasının, süslenmiş biçimi, yârenlerde güzellik zevklerinin aşılmasına ve pekiştirilmesine yaramaktadır.

i) Boş zamanı Değerlendirme

Kış aylarında tarımsal uğraşların olmaması nedeniyle boş kalan yöre halkı, biraraya gelerek sazlı sözlü bir şekilde boş zamanlarını en iyi biçimde değerlendirmektedirler. Boş zamanların etken ve yararlı bir biçimde değerlendirilmesi gerçekleşmektedir.

Kadınlar ve Yârenlik

Yâren sohbetleri tamamen erkeklere özgü bir gelenektir. Kadınlar sohbetlerin gerçekleşmesinde yardımcıdırlar. Örneğin sohbet yemeklerini genellikle sohbet yiyen yârenlerin eşleri hazırlamaktadır. Kadınların

yârâna karşı tutumları son derece olumludur. Çünkü sohbe te katılan oğlunun orda eğitilmesi, bilgi ve görgüsünün artmasına yol açtığı için, kadınlar çocuklarının toplantılara katılmasını teşvik etmektedirler. Onların kötü yola sapmayacaklarını, ahlâklı kişilik geliştireceklerini bilmektedirler. Ayrıca sohbetin sağladığı toplumsal işlevlerden kadınlar da yararlanmakta, onlar da etkilenmektedirler. Örneğin, oğlunun düğününün daha şenlikli olacağını bilir. Bu yüzden yârâna ilişkin her türlü hizmeti kadınlar zevkle yerine getirmektedir. Köy odasının, yârân odasının temizlenmesini de kadınlar üzerlerine alırlar. Kuşkusuz kadınların da birlikte olup kendi aralarında eğlendikleri çok çeşitli fırsatlar mevcuttur. Günler, düğünler, kışık yiyecek hazırlıkları vs. gibi.

TOPLUMSAL DEĞİŞMEDE ÇANKIRI YÂRÂNI

Toplumsal değişme sürecinde kuşkusuz yârân kurumunda bazı değişimler olmuştur. Fakat bu değişimler, kanımızca yârânın amaçlarından çok, biçimsel hususlara aittir. Yânî yârân, özü itibariyle yaşamaktadır. Bugün kuruluş ve işleyişinde bu değişimleri şu noktalarda toplayabiliriz (25).

a) Yârân geleneklerine göre kuralları ihlâl edenlere, yâni suç işleyenlere, eskisi gibi ağır cezalar verilmiyor, cezaları hafifletilmiştir. Önemli olan, herkesi yârândan soğutmak değil, yârâm yaşatmaktır.

b) Yârân odasının süslenmesine Çankırı merkezi hariç, eskisi kadar önem verilmemektedir.

c) Yine biçimsel hususlardan birisi de, her sohbe te millî elbiselerle gidilmemesidir. Sadece Başağaların gecelerinde millî elbiseler giyilmektedir. Eskiden giysilere çok önem verilmekte idi.

d) Mecliste oturuş düzeni çok katı olmaktan çıkarılmıştır. Bugün oturuşa ilişkin disiplin kuralları yumuşatılmış, daha hoşgörülü ve rahat bir duruma getirilmiştir. Fakat bugün de, genellikle Başağanın oturuş düzenine uyulmaktadır.

e) Sohbetteki diğer kurallar da katılık ve sertlik bakımından yumuşatılmıştır. Örneğin bir yâren, bugün yanındaki yârenle sessiz olarak konuşabiliyor. Eskiden konuşamazdı.

f) Sohbet düzenlemek, bugün şartların ağırlaşması ile zorlaştığı için dört-beş yâren birlikte olup bir sohbet düzenlemektedir. Bu konuda

ortaklaşa sohbet düzenleme geleneği doğmuştur. Eskiden ikişer ikişer yakılırdı.

g) Ekonomik koşulların ağırlığı, yiyeceklere de yansımış, bu konuda fazla masraftan kaçınılmaktadır. Örneğin, etli yemeklerin sayısı azalmıştır. Ayrıca kahve içilme geleneği de sohbetlerden kalkmış gibidir. Çankırı merkezinde içiliyor fakat köy ve ilçelerde artık kahve yerine bol bol çay içiliyor.

h) Çankırı merkezinde artık yârânın eğlence işlevi ön plana geçmiştir. Oysa köy ve kasabalarda eğlence işlevi yanında dayanışma, eğitim, yardımlaşma gibi toplumsal işlevler birinci planda yer almaktadır.

1. Yârânda bugün belirli derecede cinsel şakalara da yer verilmektedir. Hatta bazen çok müstehcen denilebilecek konular ve oyunlar da yer alabilmektedir. Fakat cinsel konular yaşamın bir gerçeği olarak sınırlı derecede yer alır. Bir eğlence olarak gülüp geçilir. Üzerinde önemle durulmaz. Eldivan'da bu konular, kısmen gençlerin cinsel eğitimi biçimine de dönüşmüş denebilir.

i) Eskiden yârâna giriş koşulları, çok katı idi. Akriba olanlar tercih edildikten sonra birbiriyle anlaşabilenler, fikir birliği olanlar seçiliyordu. Bugün örneğin Eldivan'da isteyen her mahalleli Yârâna girebilir. Bu konuda giriş şartları çok katı değildir. Mahallede 70 kişi girmek isterse 70'i de girebilir.

j) Ağır cezalar artık verilmiyor. Bu husus da eskiye oranla bir değişimdir. Örneğin yârândan kovulma cezası artık çok önemli bir neden olmadıkça başvurulmuyor. Maddî olan cezalar da hafifletilmiştir. Sembolik bir miktara indirilmiştir. Bunu da ekonomik şartların ağırlaşmasına bağlayabiliriz.

k) Yârâna katılan konuk sayısı da eskisi gibi sınırlandırılmış değildir. Bugün yârâna çok sayıda konuk kabul edilmektedir. Özellikle Eldivan'da böyledir.

l) Tv., video, târâna ilgiyi azaltmaktadır. Tv. de yârân gecesi iyi bir program varsa, gençler isteksiz olarak geliyorlar (özellikle Eldivan).

Çankırı Dışındaki Yörelerimizde Yârenlik

Yurdumuzun çeşitli yörelerinde öz olarak devam etmektedir. Bazı biçim ve kavram farklılıkları var. Dışarıya açılmamış kırsal yörelerde devam etmektedir. Özellikle Isparta, Manisa (Kula), Kütahya (Simav), Balıkesir (Dursunbey) gibi yörelerimizde görülür.

İsparta'da yârenlik "Gezek" olarak adlandırılır. Daha çok Yeniceköy, Eğridir, Şarki, Karaağaç ilçelerinde yoğunlaşmıştır. Sohbetler kışın açılır. Buralarda gençlerle yaşlılar ayrı toplanır. İçki, kumar, kadın, İsparta yârânında yoktur. Sohbetler Nisan ayının sonuna kadar sürer (26).

Manisa Kula'da yârenlik mesleklere göre ayrılmıştı. Bugün eğlence işlevi sürmektedir. Gençler ayrı olarak toplanmaktadır. Esnaf gençliği yârâna ilgi gösterir (27).

Kütahya Simav'da yârân sohbetlerinde içki de içilir. Fakat sarhoş olmak yasaktır (28). Kış mevsimi toplanılır. Yârende zaman zaman kadın da oynatılır. Fakat sarkıntılık yoktur. Eskiden sohbetler burada kadınlı erkekli yapılmış. Genç, ortayası ve yaşlılar yârânda birlikte yar alırlar. Sohbetlerde dayağa sık sık başvurulur. Dayak bir eğitim aracıdır. Çankırı'da da dayağa başvurulur.

Konya Akşehir'de "Sıra Yârenleri" olarak anılırlar. Yemekli ya da yemeksiz yapılır. Yârândan yârâna ziyaretler vardır. Yârenleri dayak atarak disipline etmek esastır (29).

Bahkesir Dursunbey'de yâren toplantılarına "Barana" denir (30). Sohbetlere ahlâklı, dürüst, içkiye, kumara düşkün olmayan ağırbaşlı kişiler alınır. Toplanan eve "Sopet Odası" denir. Sohbetler sazlı sözlü ve yemeklidir. Baranalar birbirlerini ziyaret ederler. Bugün toplantılar içkili olarak yapılıyor.

Gaziantep ve Şanlıurfa yörelerinde bu tür toplantılara "Sıra Gezmesi", "Sıra Geceleri" denir (31). Yakın akraba ve dostlar arasında yemekli olarak yapılır. Sazlı sözlü, yemekli, oyunlu, eğlenceli toplantılardır.

Bugün Uygur Türklerinde sohbetler "Halk Meşrepleri" adı altında yapılmaktadır (32). Kuruluşu, işleyişi, işlevleri kuralları, gelenekleri aynen Anadolu Türklerindeki Yârân Sohbetleri gibidir.

26 Çağatay, Neşet: A.g.e., s. 162, 165.

27 Tezcan, Mahmut: A.g.e., s. 35—36.

28 Er, Tülay: A.g.e., s. 50.

29 Küçükakça, Musa: Akşehir Folklor İncisi: Sıra Yârenleri, s. 38.

30 Ataman, S. Yaver: Bölgelerimiz: Bahkesir, Türk Folkloru, 80—81.

31 Güzelbey, C. Cahit: "Gaziantep'in Geçmiş Yıllardaki Eğlence Yaşantısı", 1986.

32 Turdi, Abdülşekür: "Halkın Sanat Okulu" Uygur Halk Meşrepleri, 1982.

SONUÇ

Tamamen bir Türk Kurumu olan Çankırı Yârân Sohbetleri, günümüzde yaşayan ilginç geleneklerimiz arasındadır. Sohbetteki en ufak bir hareketin derin anlamı ve değeri vardır. Türk töreleri; bu topluluğun davranış ve düşüncelerinde bütün canlılığı ile yaşamaktadır. Bu bakımdan, geleneklerin fazla değişmediği Çankırı gibi yörelerimizde bu gibi milli kültürümüzün öğelerini kaybolmadan tespit edip onu yaşatmak, amaçlarımız arasında yer almalıdır. Millî Kültür politikası içerisinde bu gibi kültür öğelerimizi koruyucu önlemler almalıyız. Çünkü toplumsal değişme ile bu gibi geleneklerimiz artık kaybolmaktadır. Çankırı ve ilçelerindeki çevre halkı kurumu şöyle değerlendirmektedir: “Sohbetlerde, büyüklerimi bir “Peder”, orta yaşlıları bir “Ağabey” ve akranımı bir “Kardeş” olarak tanıdım.

KAYNAKLAR

- Ataman, Sadi Yaver:** “Anadolu Efe ve Yâren Dernekleri Seymen Kuruluşları, Oyun ve Musikileri”. I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, Ankara 1974, Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay. No. 9.
- Ataman, Sadi Yaver:** “Bölgelerimiz: Balıkesir”, Türk Folkloru, 80—81, Mart-Nisan 1986.
- Atanz, Sevil:** “Gönüllü Örgütlere İlişkin Yaklaşım ve Kuramlara Eleştirel Bir Bakış”, Anne İdaresi Dergisi, Cilt 21, sayı 2, Haziran 1988.
- Cumhuriyetin 50. yılında Esnaf ve Sanatkâr Ankara, 1973.
- Çağatay, Neşet:** Bir Türk Kurumu Olan Ahîlik. Ankara, 1974, Ank. Üni. İlahiyat Fakültesi Yayını.
- Çankırı İl Yıllığı, 1967.
- Demirsipahi, Cemil:** Türk Halk Oyunları, Ankara, 1975, Türkiye İş Bankası Yayını. No: 148.
- Er, Tülay:** Simav İlçesi ve Çevresi Yâren Teşkilâtı. Ankara, 1988, Kültür ve Turizm Bak. Yay. Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay. No. 101.
- Güllülü, Sabahattin:** Ahî Birlikleri, İstanbul, 1977, Ötügen Yay. No. 119.
- Güzelbey, Cemil Cahit:** Gaziantep'in Geçmiş Yıllardaki Eğlence Yaşantısı”. II. Milletlerarası Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara, 1987.
- Karabulut, Murat:** Dursunbey’de Barana Sobbetleri”, Türk Folkloru, Sayı 85, Ağustos 1986.
- Kıymaz, Ahmet:** Folklor ve Halk Edebiyatı Yönüyle Sosyal Teşkilât Yârân. Ankara, 1985 (Çoğaltma).
- Koran, Akif:** Yâren. Ülkü, 16 Kanun 1945, Ankara, 54. Sayı.
- Köprülü, Fuad:** Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu. İstanbul, 1981, Ötügen Yayınları.
- Küçükakça, Musa:** Akşehir Folklor İncisi: Sıra Yârenleri, Akşehir, 1977. Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği Yayınları No. 7.

Lundberg, G., Schrag, C., Larsen, O.: Sociology, Third Ed. U.S.A. 1963.

Nahit, Tahsin: "Çankırı'da Sohbet Alemi", Çankırı Halk Edebiyatı, I. Kitap, 1932.

Numan, İbrahim: Çankırı'da Yâren Sohbetleri ve Sohbet Odaları. Vakıflar Dergisi, Cilt 13, Ankara, 1981.

Tabakoğlu, Ahmet: "Ahilik ve Gençlik", Ahilik ve Esnaf İstanbul. 1986. İstanbul Esnaf ve Sanatkârlar Dernekleri Birliği yayınları: 1.

Tezcan, Mahmut: "Ülkemizde Geleneksel Halk Hukuku Uygulamaları", Türk Folkloru Araştırmaları, 1985 / 2, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay. No: 64.

Tezcan, Mahmut: "Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri", Ankara, 1989, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay. No. 103.

Turdi, Abdülşekür: "Halkın Sanat Okulu-Uygur Halk Meşrepleri", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, 4. Cilt, Ankara, 1982, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay. No. 40.

Üçok, Hacıseyhoğlu Hasan: Çankırı'da Ahilikten Kalma Esnaf ve Sohbet Teşkilâtı. Çankırı. 1932.